

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շաբ. տե'ս «Բազմավեպ», 1970, ք. 1-3, էջ 55)

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սովետական Հայաստանի մէջ Երուանդ Օտեանի դործը ուսումնասիրած են՝ Արկադեմիկոս Արսէն Տէրտէրեան եւ Անուշաւան Մակարեան:

Ա) ԱՎԱԴԵՄԻԿՈՍ ԱՐՍԵՆ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

Ունի երկու գրութիւններ:

Մի քանի խօսք Երուանդ Օտեանի մասին. դրուած է իբր յառաջարան 1935ին «Պետհրատ»ի կողմէ հրատարակուած ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, ԵՐԿԵՐԻ ՓՈՂՈՎԱԾՈՒ ԵՐԿԻՐԸ մեծ հատորին: Կը բռնէ հոռմէական թուարկութեամբ V-XXI երեսները:

Երուանդ Օտեանի ստեղծագործութիւնը: Նախ լոյս տեսած է «Պարհրդային Գրականութիւն» հանդէսին մէջ, եւ անկէ արտասպառած Արկադեմիկոս Արսէն Տէրտէրեանի ՀԱՅ ԿԼԱՍՍԻԿՆԵՐԻ ստուար հատորին մէջ, էջ 680-776: Հատորին թուղթը խեղճ է եւ տպագրութիւնը վատ ու խիտ, հետեւարար՝ ընթերցումը եւ օգտագործումը նեղացուցիչ կը դառնան:

Մի քանի խօսք Երուանդ Օտեանի մասին գրուած ըլլալով Օտեանի ընտիր դործերուն հրատարակութեան առթիւ, պա-

րագայական գրութեան մը դրոշմը կը կրէ, այնուհանդերձ ունի հետաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութիւն:

Ընդհակառակն՝ Երուանդ Օտեանի ըստեղծագործութիւնը իսկական ուսումնասիրութիւն մըն է: Նիւթով քիչ կը տարբերի նախորդէն, բայց ծաւալով, փաստերու շատութեամբ եւ Օտեանի դործերուն վերլուծումի որակով եւ քանակով, կը գերազանցէ նախորդը: Ահա պարուհանութիւնը.

1. Օտեան բարոյական ախտերու բժիշկ, էջ 681-690:
2. Վերլուծում քանի մը վեպերու, էջ 691-703:
3. Օտեան վիպագիր, էջ 703-711:
4. Երգիծարան, էջ 711-734:
5. Օտեանի գրական կապերը հայ եւ օտար հեղինակներու հետ, էջ 734-756:
6. Վերլուծում Փանջունիական հատորներուն եւ Յեղափոխութեան Մակարոյծները հատորին եւ ամօնց գնահատումը, էջ 756-776*:

Կու տանք այս ինքնատիպ ուսումնասիրութեան ամփոփոյթը.

*) Մի քանի խօսք Երուանդ Օտեանի մասին գրուած ընթերցումը ահարկ փոխ չունի Փանջունիական հատորներու մասին:

1. Օտեան բարոյական արտերու բժիշկ

Օտեանի քով խառն ծրագրերով թուրքի կը նշանակէ: Հայ ժողովուրդին բոլոր խառնուրդ քով՝ ծրագրերովեան անըստանալ կը դառնէ:

Մեծահարուստ էֆէնտիներու ազգային նաւ շահամուրթիւնը, հիւանդագին փառաստաններով, անարժէք երեւելիութիւնը, նոր հարուստներու շտապներով, ճշգրտող անճշակութիւնը, պոռաքող պերճանքը եւ գոհարի ծագումնին մոռցնելու ճիշդերը՝ կամ հարուստներու ժառանգութիւնը՝ ազգային դործերու վերաբերեալ, անոնց մարդկային արժանապատուութիւնը նուազագոյնը բարեկրօններու եղանակը, իր երգիծանքին հարուստ նիւթ կը հայթայթեն:

Կուսակցութիւններու մէջ անողորմ կը խարանէ անմիաբանութիւնը, սեղմմանութիւնը եւ այն դործիչները, որոնք կուսակցութեան մէջ մտած են՝ փոր կշտացնելու համար միայն, եւ թուրքի պէս ընկերավարական բանաձեւեր կը հորովեն, առանց հասկնալու անոնց իմաստը:

Կը ծագէ մամուլը, երբ դրամի համար ուղածը կը տպէ, ուղածը կը գովէ կամ կը վարկարեկէ:

Նաեւ կընջ իրաւագործի վիճակը, աղքիւնին ապրանքի պէս վաճառողները, պնակալէց մտաւորականը, դործակատապնակալէց մտաւորականը, մեծին բը, դրագիրը կամ արհեստաւորը, անհիշելի հովանին փնտրող փոքր առեւտրականը՝ երգիծանքի անսպառ առիթներ կ'ընծայեն Օտեանին:

Սակայն, ըստ իրեն, բոլոր դասակարգերը կրնան շտուգիլ եւրոպականացումը: Եւրոպականացումը իր քով պէտք է հասնելուն, ուսումնական եւ քաղաքա-ընկերակցին, ուսումնական եւ հասունութիւնը:

Բայց դարձեալ, հասունութիւնը իր համակրանքը նախ եւ առաջ կ'երթայ Անգլիացիներուն, որոնք տեսական եւ գործնական յատկութիւններու շտեմարան կը համարէ:

Երբ հարուստ մը ունեւալ է, գիտէ ունեւորէն իր ժամանակը հանել ազգային պէտքերուն ցածէն իր ժամանակը գոհեցորէն իր բնահամար եւ ունեցածը գոհեցորէն իր բնահամար:

Գիտուն հոգեւորականը, կուսակցականը, որ տրամագիր է ուրիշին հետ դործակցելու՝ ազգին տէր կանգնելու համար, անկաշառ մամուլը, որ կը պայքարի յառաջդիմութեան համար, նոյնպէս օգտակար կը նկատէ եւ անվերապահ կը գովէ:

2. Վերլուծում քանի մը վէպերու

Օտեանի ընկերային վէպերուն հերոսները, բացասական տիպարի վաճառականներ են: Ունի նաեւ բացասական հոգեւորականներու ընդթափանցներ:

Դրական տիպարները՝ նուազ յաջող են:

«Վաճառականի մը ցամաքները» կամ «Կատարեալ ըլլալու արուեստը», նամակաձեւ վիպակ մըն է, էջ 691-3:

Հերոսը՝ Գոզմա Դամիանոսեանը՝ վաճառականներու տեսարանն է:

Միակ անհրաժեշտը կը նկատէ դրամն ու հարստութիւնը: Զայն ձեռք բերելու համար՝ կարելի է ուրանալ Հայրենիքը, ծախել դատակները: Սակայն, կը յանձնարարէ, երեւոյթները պէտք է փրկել:

«Ազգային բարեբարը», վիպակ մըն է, էջ 694-5:

Սահակ էֆէնտին, առանց դրամական գոհարներութեան, կը յաջողի ազգային բարեբար հոգակուիլ:

«Թաղականի կնիկը», ընդարձակ վէպ մըն է, էջ 695-6:

Մարգար եւ Պօղոս էֆէնտիները՝ իրենց կիներուն ձեռքը խամսիկ դարձած են: Ասոնց կամքը կատարելու համար՝ կը գընեն մամուլը եւ կուսակցութիւնը:

«Ընտանիք, պատիւ, բարոյական» ընդարձակ վէպ մըն է, էջ 696-7:

Ղուկաս էֆ. դրամով կը գնէ պատիւներ, մամուլը, հառարակաց կարծիքը:

Այս վէպին գլխաւոր դերակատարներէն է նաեւ Տէր Միքիլոս անարժան եկեղեցականը:

«Միջնորդ Տէր Պապան» վերլուծած է, բայց այս վէպը կը յիշէ, երկրորդ րացասական եկեղեցականի մը՝ Տէր Բարսեղի կատարել ընութագրումը տալու համար:

Ստախոսութիւն, կեղծիք, նենգութիւն, զրպարտութիւն՝ այս անարժան եկեղեցականներուն զէնքերն են: Եթէ իրենց էֆէնտինները ուզեն, անխիղճ կերպով կը վարկարեկեն լաւ մարդիկը կամ կը փառաանեն անարժանները:

3. Օտեան վիպագիր

Իրապաշտ է խորքին մէջ.

Մօտէն կը ճանչնայ Պոլսոյ առեւտրական հրապարակը, հողեւորականները, մամուլի եւ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները, որոշ հիմնարկներ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան կեանքին ներքին ծալքերը, եւ ստէյլ յաջող վերարտադրած է դանոնք՝ իր վէպերուն մէջ:

Օժտուած է հոգեբանական ներքնատեսութեամբ.

Ներքնատեսութիւն՝ Տէրտէրեանի քով՝ կը նշանակէ բնազդաբար զգալու եւ արտայայտելու հոգեբանական կապ մը, առանց հոգեբանական վերլուծումի դիմելու:

Անով անզրադարձած է որ արատները աւելի դիւրաւ կը միացնեն մարդիկը՝ քան առաքինութիւնները: Այսպէս՝ Օտեանի վաճառականները իրարու կապուած են նրութեան շահով:

Վիպապաշտ

Ոճին կ'անցնի՝ երբ զրական հերոսներ կը ստեղծէ, երբ կը մտցնէ ամենակարող սէրը՝ անհնարինը հնարաւոր դարձնելու համար:

Ստէյլ արկածախնդրական ոգին հնարքներուն կը դիմէ

Ղէպերը իրարու յաջորդել տալով՝ չարժապատկերի մը ժապաւէնի արադուքեամբ, կամ երբ կ'որդեկը Գոնան Տօյ-

լի եղանակը, փոխանակ ղէպեր հոգեբանօրէն վերլուծելու:

Իբրեւ վիպագիր՝ իր աչքի զարնող քերութիւններն են.

Ընդհանրապէս կ'անտեսէ քաղաքական պայմանները:

Իր հերոսները բեւեռացում ունին կամ լապարադրական մարդիկ են, այսինքն՝ զրական տիպարները ոչ մէկ պակասութիւն, բացասականները՝ ոչ մէկ լաւ գիծ ունին: Նաեւ բարիին տեսական յաղթանակը, Օտեանին քով, տեսակ մը բեւեռացում է:

Ընդհանրապէս կը պակսի ղէպերու եւ չարժապատկերու հոգեբանական վերլուծումը:

Սակայն իր դասական, յստակ եւ պարզ ոճը, ձկուն հայերէնը, բառը իր ճշգրիտ տեղը դործածելու կարողութիւնը եւ վառ երեւակայութիւնը, որով ղէպերը հետաքրքրական կը դարձնէ, իր դործերուն ընթերցումը միշտ հաճելի կ'ընեն:

4. Երգիծարան

Յիշեցնիք, ինքզինք կ'անուանէ բարոյական ակտերու բփռիչ, այսինքն՝ իր երգիծանքին կու տայ մաքրագործող, խրատող եւ ուղղութեան բերող նշանակութիւն: Ասոր կը ջանայ հասնիլ կարեկցելով, արդարացնելով, ծաղրը մեղմելով...

Անողոր է վաճառուած մամուլին հանդէպ, բայց նկատած խմբագիրներուն նութական կարիքները, անոնց կը կարեկցի. «Թ՞ որ մարտիրոսը առիւծներու ճիւղին տակ այնքան չարժարանք կրած է, որքան հայ զրադէականները՝ տպագրիչին, թղթավաճառին, զրադէական ճիւղաններուն ներքեւ» (էջ 713):

Անխնայ կը հարուածէ երեսփոխաններուն պակասութիւնները, բայց ծաղրը կը մեղմէ՝ քանի որ ազգասէր են: Ինչ որ ցոյց կու տայ որ հեղինարանն ու ծիծաղողը իր քով գիրկընդխառն կը քալեն:

ուած մամուլի նկարագրութիւնները գրեթէ կրկնակ են:

Օտեան այս արդարացումը կը բերէ. «Ունէէ երկիր երկարաշունչ մշակումը, ինչպէս յայտնի է, կը պահանջէ նիւթականի ապահովութիւն եւ երկար առնէ. կարճ ելաւ գրելու համար՝ պէտք է հաց եւ ազատ ժամանակ ունենալ»: — Կը յարէ՝ որ ո՛չ ինք, ո՛չ ալ միւս-հայ գրագէտները առոնք ունեցած են:

5. Օտեանի կապերը հայ եւ օտար հեղինակներու հետ

ՕՏԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ

Պոռչեանցի, Սունդուկեանի, Բաֆֆիի, Շիրվանզադէի եւ Առանձարի հետ ունեցած նմանութիւնները, զուգարկութիւններու սահմանը չեն անցնիր:

Արփիար Արփիարեան յորդորած է զինք երդիծարանութեան եւ իրապաշտ վիպագրութեան:

Ընդհակառակն՝ սերտ են իր ունեցած կապերը Պարոնեանին հետ:

Օտեան աշակերտած է Պարոնեանի, անկէ սորված է երդիծարանութեան արուեստը, թէև սորվածը վերաբաղեցրած է ինքնատիպ եւ նոր արժէքներով ճոխացած:

Անդունդ մը կը բացուի իրենց միջեւ, երբ կ'արտայայտեն իրենց դասակարգային համակրանքներն ու հակակրանքները:

Օտեան վարիչ դասակարգէն ծնած է, եւ թէև մասամբ անկէ տաղահ է, բայց զայն՝ իրը կը նկատէ: Իրեն համար կան հայրենասէր եւ եսասէր հարուստներ: Պարոնեան միայն խոնարհ քաղքենի դասակարգին հանդէպ համակրանք ունի, ջոջերու թշնամի է: Պարոնեանի քով ջոջ կը նշանակէ հարուստ, էֆէնտի:

ՕՏԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ

Յրանասական վիպապաշտութեան եւ անդլիական իրապաշտ վէպի հետքեր ալ կան քովը:

Ալ. Տիւման կը յիշեցնէ իր երկար վէպերուն մէջ: Փոխանակ հերոսներու ներքին տխրահի վարդապետն, ուշադիր է մեղ հետաքրքրելու:

Կինը մրցակցութեան եւ անոնց ներքին վարդապետը բարձրացնելու փորձերով, կը յիշեցնէ բուլուարային դրականութիւնը:

Սակայն պատմելու արուեստը, վէպի շարադրութեան եղանակը աւելի Տիւմանին է: Անոր պէս, բացասական տիպարները՝ իրականութեան դրոշմ ունին, դրականները՝ վիպային: Գործող անձերը սկիզբէն են եւ կը մնան բարի կամ չար: Երկուքն ալ անսկիւրակներու դիմաց կը բերեն. հարուստ երիտասարդները չնայասուած որոշողութիւններ կ'առնեն, իսկ ծերերը կը փոխուին յանկարծ նկարագրով:

6. Վերլուծում փանջունիական հատորներուն եւ անոնց գնահատումը

ա. Փանջունիական հատորներու մէջ՝ ըստ Տէրտէրեանի՝ Օտեան լաւ կը նկարագրէ ազգային կուսակցութիւններու ծաղրանկարային ընկերվարութիւնը, գործիչներուն խօսելու կատարելութիւնը, խօսքին եւ գործին հակասութիւնը եւ անցիկ-նալիստական պարտիաների տերմինոլոգիան: Փանջունին դիւանապետ դերասան է:

Փանջունին տարագրութեան մէջ: Փանջունին չլմած քաղաքական նոր պայմաններու տակ, անասնական ինքնապահպանութեան բնազդով կը ներկայանայ:

Պատեհապաշտութիւնը կը մնայ իր անփոփոխ գիծը՝ սկիզբէն մինչեւ վերջ:

բ. Յեղափոխութեան մակարդոյժները.

Տէրտէրեան դիտել կու տայ՝ որ այս գործին մէջ Օտեանի աշխարհահայեացքն ու գրելակերպը սերտօրէն կը ձուլուին, ու երկդիմութիւնը դէպի հասարակութեան բացերը յայտնի են: Ըստ Օտեանի՝ կան լաւ եւ բարի առեւտրականներ, հոգեւորականներ, կեղծ եւ իրական հերոսներ, ողջ հարուստ գիւղացիներ: Տէրտէր-

բ. Կենսագրութիւնը (էջ 95-116):

գ. Գրական փորձի շրջանը, որ կը տեւէ մինչեւ 1892 (էջ 116-119):

դ. Երգիծարան (էջ 119-148), Թատերա-
գիր (էջ 149), քրոնիկալիւր (էջ 149-
150):

ե. Վիպադիւր (էջ 150-173), յուշադիւր
(էջ 173-174):

զ. Երգիծարանութեան վերլուծումը (էջ
175-184):

4. Երուանդ Օտեան, «Հայաստան» հրա-
տարակալութիւն, Երեւան, 1965, էջ 1-526:
Մենագրութիւն մըն է:

Բաժանումը հետեւեալն է.

ա. Ներածութիւն, էջ 3-20: Է ընդհանուր
տեսութիւն եւ զնահատանը Օտեանի
գործին:

բ. Կենսագրութիւն, էջ 21-47:

գ. Օտեան քննադատ, էջ 47-63:

դ. Երգիծարան. Մաս Առաջին - Աղիալ
կենցաղային սատիրա, էջ 64-173:

Կը վերլուծէ՝ Միջնորդ Տէր Պապան -
Գործի մարդիկ - Զաւալը - Ֆրանսո-
թրական պատերազմը կամ Զարշըլը
Արքիմ Աղա - Ազգային բարերարը
- Միքէի Սիրարկածը - Վաճառականի
մը մամակները:

Մաս Երկրորդ - Քաղաքական սատի-
րա, էջ 174-328:

Կը բովանդակէ վերլուծումը հետե-
ւալ գործերուն. Յեղափոխութեան
մակարդումները - Պրօպագանդիստը -
Հուլուարիսը եւ Ընկ. - Պատերազմ
եւ... յաղաղութիւն - Ընկեր Փան-
ջունի - Մեր երեսփոխանները:

ե. Վիպասանը. Մաս Առաջին - Յանուն
նոր-դեմոկրատական Թուրքիայի, էջ
329-369:

Բովանդակութիւն. Ապտիւլ Համիտ եւ
Շերիֆ Հոյմս - Սալիհա Հանըմ - Ես
գրեսցի չեմ առնել:

Մաս Երկրորդ - Պալասիայ իրականու-
թիւնը սահմանադրական յեղաշրջու-
մից յետոյ, էջ 370-436:

Կը վերլուծէ. Ընտանիք, պատիւ, բա-
րոյական - Թաղականի կնիկը - Թիւ
17 յափիէն - Նոր հարուստներ եւ կը
յիշէ ուրիշ գործեր:

զ. Վարդեալ, էջ 437-524: Կը նկատէ
յաջորդարար՝

Երուանդ Օտեանի տեղը հայ գրականու-
թեան պատմութեան մէջ, էջ 437-449:

Խօսքի զոմիզմ, էջ 449-465:

Բնաւորութիւնների զոմիզմ, էջ 465-482:
Լոկիզմ եւ ալոկիզմ, էջ 482-489:

Դրութեան եւ գործողութեան զոմիզմ, էջ
489-499:

Պարագաների զոմիզմ, էջ 499-512:

Գոմիզական ընդօրինակում, էջ 512-524:

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆԻ

ԵՒ ՄԱԿԱՐԵԱՆԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Մակարեան Եղած է Տէրտէրեանի աշա-
կերտը:

Երկուքն ալ Մարքսի հաւատարմի հե-
տեւորներ են: Իրենց համար, ազգային
սկզբունքներու վրայ հիմնուած հասարա-
կութեան մը մէջ՝ ազնիւ հարուստ մար-
դիկ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ, եւ ոչ
ալ ազգային կուսակցութիւններու մէջ՝
իրական հերոսներ կամ անհաճախելի
գործիչներ:

Այս մի եւ նոյն աշխարհաշուաբան
մեկնելով հանդերձ՝ Տէրտէրեան եւ Մա-
կարեան հասած են բոլորովին տարբեր
եզրակացութիւններու:

Տէրտէրեան՝ Օտեանը կը նկատէ պուր-
ծուս զրոյ եւ դատապարտելի դատակար-
դերու պաշտպան: Ընդունելով հանդերձ՝
որ Օտեանը մեծ զբաղէտ է եւ իր զարա-
շրջանը լաւ հայեացող, բայց դատա-
պարտելի դատակարար եւ պաշտպանելուն
եւ անոնց զաղափարներուն համակրելուն
համար, իր երգիծանքին ցած նիշ կու
տայ, բաղդատմամբ Պարսնահին:

Մակարեան նախ կ'ընդգծէ որ Օտեան
Եղած է առաջին հայ թարգմանիչը Թուր-

թոյի եւ Տոսթոյեւսքիի, եւ միւս յառաջագէմ ռուս գրողներուն ջերմ պաշտպանը, արդէն 1901 թուականին: Յետոյ կը ներկայացնէ Օտեանը ջատագով 1901, 1905 եւ 1917 թուականներու ռուս յեղափոխութիւններուն, մամուլի մէջ գրելով յօդուածներ եւ կազմակերպելով ժողովրդական ցոյցեր՝ ցարական վարչաձեւին դէմ: Ապա վեր կը հանէ անոր ելոյթները բոլոր անոնց դէմ, որոնք մերթ ընդ մերթ խժըժելու կ'ելլէին Սովետական Հայաստանը. ինչպէս նաեւ Օտեանի բարեկամութիւնը Շիրվանզադէի, թումանյանի եւ ուրիշ համայնալար դէմքերու հետ: Կը հետեցնէ՝ թէ նման անհատ մը, քանի կը հետեցնէ՝ թէ նման անհատ մը, քանի կը միջազգային արժէքով երգիծարան է, որ արեւմտահայ մեծագոյն վիպասանը, արժէքաւոր յուշագիր եւ քրոնիկագիր՝ արժէքաւոր յուշագիր եւ քրոնիկագիր՝ արժէքաւոր յուշագիր՝ հայութեան եւ յատկապէս Սովետական Հայաստանի յարգանքին ու գնահատանքին:

Հարկ է, սակայն, մարքսիստ ըլլալ, Օտեանին դադարեցնելու ունենալու համար*:

Տէրտէրեանի գրութիւններուն մէջ կը պակսի Օտեանի կենսագրութիւնը, եւ ասորած ժամանակաշրջանին վրայ հազիւ ակնարկ մը կու տայ. Մակարեանի չորս գրութեաններուն մէջ՝ երկուքն ալ կան: Օտեանի պէս հեղինակ մը ճշգրիտ ըմբռնելու համար, կարեւոր է ճանչնալ անոր կեանքը, ապրած միջավայրը եւ ժամանակը, նոյնիսկ միջազգային որոշ դէպքեր: Արդարեւ՝ իր գործերուն մէջ կը վերապրեցնէ այն հայ միջավայրերը (երբեմն նաեւ օտարը), որոնց մէջ ապրած է: Հետեւած է նաեւ միջազգային անցուղարձերուն, երբ անոնք ազդած են, կամ դէթ կրնային ազդել հայ իրականութեան վրայ:

Մեր գրութեան ընթացքին լայն չափով պիտի օգտագործենք Մակարեանի «Նրումադ Օտեան» (թուրքիկ ակնարկ) ուսումնասիրութիւնը, եւ դեռ աւելի՝ «Նրումադ Օտեան» վերնագիրը կրող հատորը:

(Շարք 3)

Հ. ՅՈՒՍԻԿ ՊՈՒՇԿԻՆԱՆ

* Մակարեանի այստեղ ջերմ պաշտպանութիւնը, կը մատնանէ իր գիտատրութիւնը երեւոյթներէ, Օտեանը պաշտպանելու անիրաւ յարձակումներէ: Իր «Նրումադ Օտեան» (թուրքիկ ակնարկ) ուսումնասիրութեան մէջ, էջ 147ի ծանոթութեան մէջ կը նատրութեան մէջ, էջ 147ի ծանոթութեան մէջ կը

յիշատակէ Ս. Սողոմոնեանը, որ անիրաւ յարձակումներ կատարած է Օտեանի դէմ: (Տե՛ս «Սովետական Գրականութիւն եւ Արուեստ», 1953 տարի, թիւ 1, էջ 126):